

DEVLETİN OKULLARI

(Ahırdan Okula - Okuldan Ahıra)

Prof. Dr. Aytaç AÇIKALIN

Bir okul binasının anlamı nedir? Tüm mimari yapıtlar gibi duygulara yönelik ulusal, kültürel mesajlarla, düşünceleri biçimlendiren yönetsel araçlar mıdır? Ya da bir sanat eseri, kültürel öge, bir güç simgesi, yoksa öğretim için uygun fiziksel bir ortam, öğrenmenin mekansal gereklerinden biri midir? Sanırım amaca ve ortaya konulan yapıta göre okul binası bunların tümü hatta daha fazlasıdır. Böylesine çok boyutlu etkileri olan fiziksel ortamı, yani okulu, özel bir öğrenme çevresi olarak da tanımlamak mümkündür. Okul, salt bina olarak çok farklı öğelerin sembolüdür.

Okullar mekan olarak, yönetme gücünün, öğrenim için belirlediği biçimsel bir ortamdır. Toplumsal gelişim sürecinde yönetsel erkin, teb'asının, halkının, yurttaşlarının öğretimine ilgisi arttıkça, öğrenme çevresi mekanı okulların mimarisine, kadrolanmasına, program ve işleyişine olan ilgi ve özeni de artmıştır. Okulların fiziksel yapısının yerini, konumunu, mimari özelliklerini, hatta adını ve rengini bile yönetim belirler. Yurttaşlardan alınan vergilerle, toplumun her kesimine, yönetim tarafından sözde ücretsiz sunulan bu mekanlar, bir kültürleme ortamı, daha doğrusu seçilmiş kültürün aktarıldığı atölyelerdir.

Türkiye 1960 yılında Cumhuriyetten sonraki ikinci büyük okuma seferberliğini yaşadı; izleyerek 1970'li yıllarda demokrasiye uzanan yolda okulun, yurttaşa zaman kazandıracağı varsayımı ile eğitim politikası, "Her köye bir okul, her okula bir öğretmen" yaymacası (sloganı) ile biçimlendirildi. Böylece köyde çobanlık yapan bir çocuğun bile cumhurbaşkanı olabileceği yönündeki fırsat eşitliği iddialarına yönetsel kanıtlar getirilmeye girişildi.

Başlangıçta Cumhuriyetin okul potansiyeli nicel anlamda sınırlıydı. Özellikle kırsal alan tam bir yoksunluk içindeydi. Köy enstitüleri yılları bu yoksunluğu azaltmaya, yok etmeye yönelik anlamlı bir girişimdir. Köy okulu, Türkiye eğitim sisteminde binası, programı, öğretmeni, maddi olanaklarının sağlanması ile hep farklı bir yönetsel konumda olmuştur. Örnekte, köy okullarının genelde köylüler tarafından yapılması istenir; okulların açılma kapanma tarihleri farklı düzenlenmişti. Köylülerin doğrudan kendi okullarını

yapımlarına katkı için gerekli temel inşaat malzemelerini sağlamak, ulaştırmak, gerektiğinde köye okulun doğrudan devlet tarafından yapılması önemli kaynakların tüketimi gerekmiştir. Bin dokuz yüz altmışlı yıllarda Doğu Anadolu'da bir köy okulunun maliyeti, yaklaşık olarak İstanbul Boğazda bir apartman dairesinin bedeline denktir. Katırlar sırtında taşınan kum, çimento, demir, tuğla, kereste, doğrama. Sonra okul yerinin belirlenmesi ve sağlanması konusunda bitmez tükenmez köylü/yönetim, zorunlu koşulların yerine getirilmesi konusunda yönetim/müteahhit sürtüşmeleri yaşanmıştır. Sonuç? Sonucun etkililiği konusunda pek iyimser olmak olası değil. Değerlendirme ölçütleri olarak, Türk Milli Eğitiminin amaçları alınır, bu köylerin hemen yarısından çoğunda seksen yılda Türkçe'nin kullanılan bir dil olarak kazandırılması bile sağlanamamıştır.

Varolan kaynakların her köye bir okul sağlamak için yetersiz kaldığı dönemlerde olası tüm çözümlerin işe koşulmasına karşın, okul binalarının tümünün yapımı başarısız oldu. Daha pratik çözümler geldi gündeme, "ahırdan bozma" okullar modeli geliştirildi. Bu kampanya bir tür çılgınlık gibiydi, eğitim yöneticileri istatistikleri okuyamayacak kadar bilimsel bir körlük içine girmişlerdi. Ne olursa olsun köylere okul yapmak ya da açmak, böylece üst yönetimin takdirlerini toplamak kaygısına düşmüşlerdi. Her beş yılda yapılan nüfus sayım sonuçları, giderek azalan köy ve artan kent nüfusunun yani, kırsal alandan kente göçü somut biçimde belgeliyordu.. Böyle bir toplumsal oluşumu durdurmak için YSE (yol-su-elektrik) ve benzeri kurumlar aracılığı ile ulusal kaynaklar boşuna heder edilmiştir. Gerçekte, o dönemde köylere yöneltilen hizmetlerin kentlerin kenar mahallelerine, yakın çevrelerine yöneltilmesi görüşü moda "köycülük" akımı yandaşlarınca "köy düşmanlığı" olarak nitelendirilmiştir. İki binli yıllara gelindiğinde Türkiye'de kentleşme süreci ve köyden kente süren göç ve arkasında boşalan köyler ile boş kalan köy okulları, samanlık oldu, ahır olarak kullanılmaya başlandı.

Kentlerde okul binaları da farklı bir sürece dayalı olarak boşaldı. Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı mimarisinin özelliklerini taşıyan Taş Mektepler mirası, "Gazi İlkokullarıdır". Bu okullar kentlerin en merkezi yerlerinde, ana caddeler üzerlerinde yapılmışlardı. Kontrol dışı, başıboş, kendiliğinden sanayileşen kentler, bu okulları iş yerlerinin, yoğun trafik akışlarının arasına sıkıştırdı. Önce bu çevrelerde yaşayan ailelerin sayısı, sonra öğrenci sayıları azaldı; izleyerek bu binalar eğitim yan hizmetlerine tahsis edildi sonra unutuldu, anlamsız sözde modern eklemelerle mimari özelliklerini yitirdi, duvarlarına çirkin ilanlar asıldı, siyah boya ile sloganlar yazıldı yükselen çok katlı apartmanların arasında yitip gitti...

aytaç açıkalın

Ŗimdi bu okulların satılması gündemde. Geleneksel dŖnce kalıpları standart dŖncelerini engel olarak koyuyor: "Devletin okulları kime peŖkeŖ çekiliyor?" Gökçeada'nın Bademli köyünde 1960 yıllarda yapılmıŖ Ŗahane deniz manzaralı, modern okul binası. On yıllardır boŖ.. Devletin okulu olarak parça parça yıkılıyor, kopuyor, eskiyor.. nndeki Atatürk bst ile anlamlı bir "mahzunluk" yaŖanıyor. Bürokraside kim bilir ne kadar çok projesi vardır bu tür terkedilmiş-yıkılmaya yüz tutmuŖ okulların. Kim bilir ne kadar çok yazı yazılmıştır. Kaç toplantının gündem maddesine girmiŖtir. Kaç valiye kaymakama birkaç günlük ya da bir iki saatlik dŖnsel ve bürokratik uęraŖ konusu olmuŖtur, bu boŖalmıŖ, iŖlevini yitirmiŖ okul binaları.

Beton, taŖ ve kerpiç bürokrasi ile, geleneksel yönetim anlayıŖı ile zamana karŖı dayanıklılık sınamasında. Korkarım bürokrasi, zamanı kullanarak gemiŖin aydınlık kaynağı okulları, harabe haline getirip aydınlığın üzerine kapatacak.